

УДК 330.322:658.589:631.11

Однорог М. А., к.е.н.,
Технологіко-економічний коледж
Білоцерківського національного аграрного університету,
м. Біла Церква

Напрямки вдосконалення інвестиційної та інноваційної політики в сільськогосподарських підприємствах

Проаналізовано потреби сільськогосподарських підприємств в довгострокових фінансових вкладеннях і кредитних ресурсах. Показано вплив бюджетних трансфертів на фінансово-господарську діяльність підприємств. Обґрунтовано напрями вдосконалення інвестиційної та інноваційної політики як на рівні сільгоспдприємств, так і на рівні аграрного сектора. Виявлені напрями вдосконалення інвестиційної та інноваційної політики на сільськогосподарських підприємствах.

Ключові слова: бюджетні трансферти, інвестиційна та інноваційна політика, сільськогосподарські підприємства, очікувана ефективність

Однорог М. А., к.э.н.,
Технологіко-економічний коледж
Белоцерковского національного аграрного университета,
г. Белая Церковь

Направления совершенствования инвестиционной и инновационной политики в сельскохозяйственных предприятиях

Проанализированы потребности сельскохозяйственных предприятий в долгосрочных финансовых вложениях и кредитных ресурсах. Показано влияние бюджетных трансфертов на финансово-хозяйственную деятельность предприятий. Обоснованы направления совершенствования инвестиционной и инновационной политики как на уровне сельхозпредприятий, так и на уровне аграрного сектора. Выявлены направления совершенствования инвестиционной и инновационной политики на сельскохозяйственных предприятиях.

Ключевые слова: бюджетные трансферты, инвестиционная и инновационная политика, сельскохозяйственные предприятия, ожидаемая эффективность

Odnorog M. A., Ph. D.,
Bila Tserkva Technological and Economic College
National Agrarian University,
Bila Tserkva

Areas of improvement of investment and innovation policy in the agricultural enterprises

Analyzed the needs of agricultural enterprises in the long-term financial investments and credit resources. The influence of fiscal transfers the financial and economic activity of enterprises. Directions improve investment and innovation policy at both farms, and at the level of the agricultural sector. The identified areas of improvement of investment and innovation policy on farms.

Keywords: fiscal transfers, investment and innovation policy, the farms, the expected effectiveness

Постановка проблеми. Інвестиціям та інноваціям належить важлива роль у підвищенні економічної та соціальної ефективності розвитку агропромислового

комплексу. Потреби сільського господарства з ризиковою формою ведення землеробства, а отже, по всьому взаємозалежному виробничому ланцюжку в цілому по АПК в довгострокових інвестиціях і кредитних ресурсах для сезонного поповнення обігових коштів щорічно збільшуються. Особливо гостро це проявляється в посушливі роки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження різноманітних аспектів теорії та практики вдосконалення інвестиційної та інноваційної політики досліджували вчені І. О. Бланк, О. В. Захарчук, М. І. Кісіль, М. Ю. Коденська, В. Г. Чабан, П. І. Юхименко, П. Т. Саблук та інші.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження теоретичних та практичних аспектів вдосконалення інвестиційної та інноваційної політики на сільськогосподарських підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Внаслідок високої інфраструктурної насиченості сільське господарство не задовольняє повністю потреби населення в продуктах харчування. Хоча у тваринництві є фактори, що виступають як позитивні при оцінці інвестиційної привабливості галузі. Це насамперед достатня наявність головного ресурсу і засобу виробництва – землі, в тому числі вільною і не залученою в сільськогосподарський оборот. Це також наявність незадоволеного попиту на продукцію тваринництва, ціни на яку мають стійку тенденцію до зростання. Крім того, тваринництво менш інших галузей сільського господарства піддається впливу кліматичних умов. Основними невирішеними проблемами залучення інвестицій в аграрний сектор економіки залишаються:

- гарантії повернення вкладених коштів для кредитора;
- доступність кредитних ресурсів для позичальника (низька кредитна ставка, спрощена система отримання);
- можливість здійснення контролю за цільовим використанням отриманих кредитних ресурсів [2, с. 222-226].

Проблема залучення інвестицій у розвиток сільського господарства в останні роки стала центральною для цієї галузі. Державна підтримка інвестиційного процесу стала здійснюватися переважно у вигляді субсидування частини додаткових опосередкованих інвестиційних витрат – витрат за банківськими кредитами. Такої підтримки недостатньо, вона практично не відчувається товаровиробниками. Як показують дослідження, навіть незначна підтримка може вплинути на фінансову стійкість галузі, якщо вона буде здійснюватися одночасно з використанням внутрішніх резервів сільськогосподарських підприємств. Так, зі збільшенням обсягу субсидій рівень рентабельності сільськогосподарських товаровиробників зростає. Однак загальна рентабельність без урахування субсидій має під впливом зростання частки субсидій неоднозначний характер.

З ростом частки субсидій у виручці спостерігається зниження показника стійкості (частка власних оборотних коштів в частині формування запасів і витрат) [1, с. 223]. Це свідчить про те, що існуюча в даний час державна підтримка підприємств АПК не має значного впливу на їх фінансову стійкість. Причина в тому, що державна фінансова підтримка сільгоспвиробників ґрунтується головним чином на наданні дотацій і компенсацій витрат на виробництво тих видів продукції, які в момент розподілу фінансових ресурсів виявилися збитковими або низькорентабельними. В цілому механізм надання дотацій та субсидування носить порівняльний характер, не забезпечує строго цільового та раціонального використання виділених коштів, а списання та пролонгація боргів за виданими кредитами некредитоспроможним

позичальникам погіршує становище ефективно господарюючих суб'єктів на ринку сільськогосподарських продуктів.

Наше дослідження показало, що рівень підтримки не пов'язаний з фінансовою стійкістю підприємств, які отримують бюджетну допомогу, оскільки в основному збиткові, а не ті суб'єкти, що динамічно розвиваються отримують компенсаційні виплати з бюджету.

Ефективне використання бюджетних коштів спостерігається у підприємств, які найбільш активно використовують додатковий капітал – великі товаровиробники [3].

Що стосується системи державної підтримки АПК, то її метою повинні стати стимулювання підвищення ефективності виробництва, структурної перебудови та адаптації товаровиробників до діяльності в новому ринковому середовищі, розвиток інфраструктури ринку, розвиток стратегічно важливих виробництв і об'єктів, створення умов для нормальної конкуренції на зовнішньому та внутрішньому ринках. Всі ці заходи повинні здійснюватися поряд з удосконаленням податкової системи, усуненням диспаритету цін, їх стабілізацією, прийняттям законів, що захищають вітчизняних виробників, більш «суворим» контролюванням ринку, в першу чергу в частині закупівель за кордоном. Лише в цьому випадку державна підтримка сільськогосподарських підприємств зможе стати однією з умов досягнення ними фінансової стійкості.

В даний час, незважаючи на заходи, що вживаються для поліпшення інвестиційного клімату та підвищення привабливості галузі, капітал не йде в сільське господарство в тих обсягах, де його потребують. Зокрема, у тваринництві це пов'язано не тільки з невисокою рентабельністю галузі та погодними ризиками. Причина також полягає в тому, що власні інвестиційні ресурси галузі (власний капітал і довгострокові кредити) недостатні, а накопичені капітали інших галузей на даний момент направляються в більш привабливі сфери інвестування [7, с. 122].

Особливістю інноваційної політики суб'єкта є те, що вона проводиться в рамках державних програм, однак коригується з урахуванням природних, економічних та інших умов.

Позиціонування держави як господарюючого суб'єкта інноваційної інфраструктури з метою отримання прибутку від вкладення бюджетних коштів не завжди виправдано. Органи влади повинні виконувати свою основну функцію – стимулювати інноваційну активність як господарюючих суб'єктів, так і окремих громадян. Державний інтерес при цьому повинен бути спрямований на зростання ділової активності, разом з якою збільшується оподатковувана база, а отже, економічна міць. Тому основним показником оцінки ефективності інноваційної політики може слугувати зростання ділової активності його громадян і підприємств. Відсутність єдиної інноваційної політики в аграрному комплексі, чіткого розуміння сутності інноваційної діяльності неминує веде до негативних наслідків. В даний час Україна володіє значним інноваційним потенціалом в аграрній сфері, який представлений науково-дослідними інститутами, дослідними станціями, лабораторіями. Однак при цьому спостерігається низька інноваційна активність сільськогосподарських підприємств. Це зумовлено насамперед недосконалістю законодавчої та правової бази інноваційної діяльності, нерозвиненістю ринкового механізму в науково-технічній сфері, відсутністю значимих стимулів для інноваційної діяльності, слабким знанням основ інноваційного розвитку економіки та суспільства у більшій частині управлінців, а також нерозвиненістю інноваційної інфраструктури. Аналіз інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств виявив, що сьогодні всі форми і механізми державної підтримки

інноваційної діяльності в аграрній сфері в тій чи іншій мірі задіяні. Однак вони не носять системного характеру і відповідно є відсутнім позитивний ефект. Внаслідок цього інноваційний розвиток відбувається темпами, що не відповідають сучасному стану економіки країни. Відсутність механізму підвищення інноваційної активності в аграрному секторі не дозволяє істотно змінити ситуацію найближчим часом, а впровадження у сільгоспвиробництво передових технологій налічує поодинокі випадки, незначущі для економіки в цілому.

На нашу думку, організаційно-економічний механізм управління інноваційною діяльністю сільськогосподарських підприємств повинен мати комплексну структуру і включати організаційні та економічні заходи, матеріально-технічний блок і правові умови. Його реалізація створить економічні, правові та організаційні умови для переходу аграрної сфери на інноваційний шлях розвитку на основі прискореного впровадження та комерціалізації наукомістких технологій. Механізм активізації інноваційної діяльності в аграрному секторі повинен включати насамперед формування інноваційно-орієнтованої аграрної політики органів влади. Тому однією з пріоритетних складових зазначеного механізму є підвищення кваліфікації персоналу органів управління АПК і товаровиробників в області інноваційного менеджменту. Для цього повинні бути розроблені і затверджені власні програми та навчальні плани. Також повинні проводитися тематичні виставки, конференції та інші демонстраційні заходи. Такі заходи дозволять підвищити освітній і професійний рівень працівників органів управління АПК і сільських товаровиробників, їх інформованість з питань інноваційного розвитку АПК.

У якості ефективного методу активізації інноваційної діяльності сільськогосподарських товаровиробників можна запропонувати створення банку даних з інновацій стосовно до галузі сільського господарства. Фінансова підтримка інноваційної діяльності може здійснюватися за такими напрямками:

- 1) субсидування процентних ставок за залученими кредитами (позиками) за рахунок коштів бюджету;
- 2) надання підприємствам і організаціям інноваційної науково-технічної сфери державних гарантій адміністрації області;
- 3) підтримка лізингодержувачів при реалізації інноваційних проектів, а також розвиток лізингу наукоємного унікального обладнання;
- 4) надання підприємствам і організаціям інноваційної науково-технічної сфери податкових кредитів;
- 5) субсидування частини витрат, пов'язаних з розвитком малого інноваційного підприємництва;
- 6) відшкодування частини відсоткових ставок за кредитами малим інноваційним підприємствам;
- 7) державна підтримка та стимулювання інвесторів, що вкладають кошти в наукомістке, високотехнологічне виробництво за рахунок певних податкових пільг, державних гарантій і кредитів;
- 8) надання пільг по сплаті податків підприємствам, що здійснюють розробку і реалізацію наукових, науково-технічних або інноваційних програм за пріоритетними напрямками соціально-економічного розвитку [4, с. 343].

Реалізація в аграрній сфері економіки інноваційних проектів за участю приватних інвесторів і за підтримки держави дозволить підтримати найбільш перспективні виробництва та організації, посилити приплив в них приватних інвестицій, а також дасть можливість підтримати пріоритетні напрямки, здатні перетворити відповідні галузі економіки.

Відбір інноваційних проектів, що мають регіональне значення і здійснюваних на умовах державно-приватного партнерства, повинен проходити на конкурсній основі, для чого необхідно виробити форми, механізми та умови надання державної підтримки за рахунок коштів обласного бюджету, визначити етапи та процедуру їх відбору, сформулювати основні вимоги до представленої документації та організувати моніторинг реалізації інвестиційних проектів.

Розвиток інфраструктури інноваційного процесу є одним з основних напрямів стратегії соціально-економічного розвитку на довгострокову перспективу. Розвинена інноваційна інфраструктура повинна включати в себе такі суб'єкти:

- систему експертизи;
- фінансово-економічну систему;
- систему сертифікації і просування розробок;
- венчурний бізнес;
- малі інноваційні підприємства;
- інжинірингові компанії;
- бізнес-інкубатори і Агротехнопарк [6].

Для створення ефективної інноваційної інфраструктури необхідно звернутися до накопиченого досвіду розвинених країн і за допомогою цього вдосконалити інноваційну інфраструктуру.

Для досягнення цілей державної підтримки у сфері фінансово-кредитної політики АПК необхідно вирішити ряд завдань [5, с. 3-13]:

– забезпечити пряму бюджетну державну підтримку товаровиробників АПК у вигляді дотацій і компенсацій. Ці кошти необхідно виплачувати стратегічно важливим для АПК виробництвам: племінним, насінницьким господарствам, заводам, а також товаровиробникам, відібраним на конкурсній основі для участі в державних програмах (розвиток вівчарства, окремих територій і т.д.);

– здійснювати безповоротні державні капітальні вкладення, що є інвестиціями держави в належні йому виробництва, у будівництво та реконструкцію меліоративних систем, водогосподарських об'єктів, у розвиток системи освіти і т.д. Ці кошти можуть надаватися також на конкурсній основі господарюючим суб'єктам, які беруть участь у державних програмах, якщо державне безповоротне фінансування передбачено їх умовами;

– здійснювати зворотні капітальні вкладення. Ці кошти розподіляються на конкурсній основі серед господарюючих суб'єктів, що беруть участь у державних програмах, а також серед державних підприємств та об'єктів інфраструктури;

– надавати короткострокові кредити під пільгові відсотки. Вони розподіляються серед товаровиробників АПК комерційними банками, які беруть участь у пільговому кредитуванні на конкурсній основі, з урахуванням кредитоспроможності позичальнику під заставу їхнього майна. Однією з форм короткострокового кредитування є державні заставні операції з сільськогосподарською продукцією, здійснювані як за рахунок пільгових кредитних ресурсів, так і в рамках державних інтервенційних операцій продовольчої корпорації;

– надавати довгострокові кредити під пільгові відсотки. Ці кредити видаються товаровиробникам АПК на конкурсній основі або самостійно комерційними банками, які беруть участь у пільговому кредитуванні під конкретні проекти з урахуванням кредитоспроможності позичальника під заставу їхнього майна або під гарантії держави;

– надавати товарні короткострокові (мінеральні добрива) і довгострокові (лізингові операції) кредити. Вони видаються товаровиробникам АПК фірмами-

операторами з урахуванням кредитоспроможності позичальника під заставу їхнього майна, у тому числі продукції;

– забезпечити підтримку депресивних територій, а також територій з кон'юнктурно несприятливою структурою виробництва. Створення та реалізація кредитної системи, кредитного механізму, безумовно, залишаються в числі основних напрямків регулюючої діяльності держави та її фінансових установ, які зобов'язані більш гнучко впливати на кредитні відносини в сільському господарстві, створювати відповідні стартові умови для забезпечення доступності всіх видів кредиту підприємствам різних форм власності, сприяти організації спеціалізованих установ сільськогосподарського кредиту, а на місцях – установ кооперативного і дрібного кредиту. У систему кредитування необхідно ввести такі елементи, як:

– організація сільськогосподарського страхування виробничих та комерційних ризиків, без якого кредитний механізм залишиться нежиттєздатним;

– планування потреби в кредитах і кредитування по укрупненому об'єкту з урахуванням сукупного нормативу власних оборотних коштів підприємств;

– надання середньострокового кредиту (до трьох років) для покриття нестачі власних оборотних коштів.

Слід впровадити в сучасну практику кредитування АПК та інші позитивні складові кредитного механізму, що існував в сільському господарстві наприкінці 80-х років. Також державі необхідно взяти активнішу участь у регулюванні процесу кредитування через відсоткові ставки. Важливо чітко уявляти, які обсяги конкретних видів сільськогосподарської продукції потрібно закуповувати щорічно в найбільш сприятливих районах виробництва і заздалегідь планувати виділення відповідних обсягів кредитних позичок конкретним виробникам. У ситуації з високими кредитними ставками комерційних банків в галузі, з уповільненим оборотом капіталу необхідне створення системи сільськогосподарської кредитної кооперації. Дана система передбачає доступність кредиту для найбільш віддалених від центру сільськогосподарських товаровиробників. Кредитні кооперативи будуть працювати як каси взаємодопомоги і взаємного кредитування. Це дозволить відмовитися від резервних відрахувань і виконання банківських нормативів, значно знизити ставки кредитів порівняно з комерційними банками. Можливо три варіанти статусу кредитних кооперативів:

– кооперативні банки, що мають можливість здійснювати всі види банківських операцій;

– організації, що здійснюють тільки небанківські операції;

– небанківські кредитні організації, що мають можливість здійснювати окремі види банківських операцій.

Висновки і перспективи подальших розвідок. В Україні, з її потужним природно-економічним потенціалом, в сільському господарстві довгий час буде зберігатися державно-кооперативний сектор. Його розвиток вимагає і прогнозування, і поточного планування, і прямої державної підтримки. Сільське господарство виконує найважливішу соціальну задачу, яка полягає в забезпеченні продовольчої безпеки. Тому перехід АПК з екстенсивного шляху розвитку на інноваційний повинен залишатися пріоритетним завданням як органів влади, так і бізнесу. Звичайно, це зажадає новим інвестиційним вкладенням у виробництво та інноваційну інфраструктуру, але подальший розвиток за інерційним шляхом в нових умовах господарювання неминуче призведе до системної кризи.

Список використаних джерел

1. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента / И. А. Бланк . – К. : Эльга Ника-Центр, 2004. – Т. 1 . – 624 с.
2. Захарчук О. В. Перспективи залучення інвестицій до агропромислового комплексу / О. В. Захарчук // Збірник наукових праць Вінницького державного аграрного університету. – Гіпаніс. – Випуск 9. – 2001. – С. 222–226.
3. Кісіль М. І. Критерії, методи і показники ефективності / М. І. Кісіль // Розділ підручника : підприємництво та агробізнес. – К. : Нац-й агр. ун-т. «Вища школа», 2006.
4. Коденська М. Ю. Цукробурякове виробництво України: проблеми відродження, перспективи розвитку : монографія / М. Ю. Коденська, П. Т. Саблук, В. І. Власов та ін. – К. : ННЦ ІАЕ, 2007. – 390 с.
5. Саблук П. Т. Аграрна реформа в Україні (здобутки, проблеми і шляхи їх вирішення) / П. Т. Саблук, В. Я. Месель-Веселяк, М. М. Федоров // Економіка АПК. – 2008. – №12. – С. 3–13.
6. Чабан В. Г. Методичні підходи та регіональна стратегія оцінки інноваційного розвитку в аграрному секторі [Електронний ресурс] / В. Г. Чабан // Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2010_15_1/ChabaV.pdf.
7. Юхименко П. І. Інституційні передумови трансформації агросектора економіки України / П. І. Юхименко, І. В. Безпечна. – Біла Церква : БДАУ, 2005. – 175 с.

References

1. Blank, I. A. (2004) "Fundamentals of financial management", *Jel'ga Nika-Centr*, vol. 1, 624 p.
2. Zakharchuk, O. V. (2001) "Prospects for attracting investments in agriculture", *Hipanis*, vol. 9, pp. 222-226.
3. Kisil', M. I. (2006) "Criteria, methods and performance", *Nats-y agr. un-t. "Vyshcha shkola"*, Tutorial: business and agribusiness.
4. Kodens'ka, M. Yu., Sabluk, P. T., Vlasov, V. I. and other (2007) "Sugar beet production Ukraine: problems of revival, development prospects: Monograph", *NNTs IAE*, 390 p.
5. Sabluk, P. T., Mesel'-Veselyak, V. Ya. and M. M. Fedorov (2008) "Agrarian reform in Ukraine (achievements, problems and their solutions)", *Ekonomika APK*, vol. 12, pp. 3-13.
6. Chaban, V. H. (2010) "Methodological approaches and assess regional strategy of innovation development in the agricultural sector", [Online], available at: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2010_15_1/ChabaV.pdf.
7. Yukhymenko, P. I., Bezpechna, I. V. (2005) "Institutional preconditions transformation agricultural sector of economy of Ukraine", *BDAU*, 175 p.

УДК 657.6:336.6:338.46:641

Омелянчук Т. М.,

Київський національний торговельно-економічний університет,
м. Київ

**Вплив внутрішніх чинників на фінансовий стан підприємств
ресторанного господарства**

Для розробки практичних рекомендацій удосконалення аудиторської оцінки фінансового стану як складової системи управління діяльності власне підприємств ресторанного господарства виявлена необхідність аналізу впливу внутрішніх факторів на зміну фінансового стану, що дозволило б визначити наскільки прибутковість підприємства є якісною у порівнянні із середньогалузевими показниками чи іншими факторами. Виявлено регресійну залежність роздрібного товарообороту у розрахунку на одне підприємство ресторанного господарства від кількості таких підприємств та кількості у них посадкових місць за територіальною ознакою.

Ключові слова: аналіз, аудит, внутрішні чинники, підприємство, ресторанне господарство, фактор, фінансовий стан.